

Konrad Seitz

CHINY

POWRÓT OLBRZYMA

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Konrad Seitz

CHINY POWRÓT OLBRZYMA

przełożył
Tomasz Mazur

Wydawnictwo Akademickie

DIALOG

Tytuł oryginału: *China: Eine Weltmacht kehrt zurück*

Redakcja: *Władysław Żakowski*

Projekt okładki: *Anna Gogolewska*

Ilustracje ze zbiorów Tomasza Mazura

Opracowanie map: *Jarosław Talacha*

Podręcznik akademicki dotowany przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Copyright © 2000 by Siedler Verlag, a division of Verlagsgruppe Random House GmbH, München, Germany
Copyright © for the Polish edition by Wydawnictwo Akademickie DIALOG, 2008
Wydanie elektroniczne, Warszawa 2014

ISBN (epub) 978-83-8002-127-3

ISBN (mobi) 978-83-8002-131-0

Wydawnictwo Akademickie DIALOG

00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218

tel./faks: (022) 620 87 03

e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl

<http://www.wydawnictwodialog.pl>

Skład wersji elektronicznej:

[Virtualo Sp. z o.o.](http://www.virtualo.pl)

VIRTUALO
Digital platform of tomorrow

Spis treści

- [Dedykacja](#)
- [Część I](#)
[Cywilizacja doskonała. Historia Chin do końca XVIII wieku](#)
 1. [Rozdział 1. Wyruszyli z Liuji](#)
 2. [Rozdział 2. Najpotężniejsza i najbardziej rozwinięta cywilizacja na Ziemi](#)
 - Powstanie i rozwój (221 p.n.e. do 906 n.e.)
 - Szczyt kultury konfucjańskiej
 - Epilog – Południowa Dynastia Song (1127–1279)
 - Cichy i niedostrzeżony początek końca (1279–1799)
 3. [Rozdział 3. Etyka oparta na rozsądku](#)
 - Przełom epoki osiowej
 - Formowanie chińskiej kultury
 - Absolutystyczne państwo legistów
 - Taoistyczny powrót do natury
 - Konfucjański porządek moralny oparty na rozsądku
 - Konfucjanizm staje się religią państwową
 4. [Rozdział 4. Przewodźcą siłą promieniowania cnoty](#)
 - „Niebiański mandat”
 - Ideale a rzeczywistość
 - Ciche zmagania cesarza i urzędników
 - Mandaryni i gentry
 5. [Rozdział 5. Sinocentryczny porządek świata](#)
 - System zależności trybutarycznych
 - Kulturalizm a nie nacjonalizm
 6. [Rozdział 6. Chiny w wyobrazeniach i fantazjach Europejczyków](#)

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

- Legendarne bogactwo
 - Chiny jako alternatywa i wzorzec
 - Chiny jako przykład „orientalnego despotyzmu”
 - Królestwo zastoju
- Część II
Upadek starych Chin (1793–1949)
 1. Rozdział 7. Schyłek cyklu dynastycznego (1793–1838)
 - 1793 – ostatnia szansa
 - Początki upadku
 2. Rozdział 8. *Nei luan – wai huan* (1839–1899)
 - Wojna opiumowa (1839–1842)
 - Powstanie tajpingów (1850–1864)
 - „Pokrojone jak melon” (1856–1899)
 3. Rozdział 9. Koniec konfucjańskiego cesarstwa (1900–1911)
 - Powstanie bokserów
 - Upadek dynastii Qing
 4. Rozdział 10. Republika, która nie była republiką (1912–1937)
 - Prezydentura Yuan Shikaida (1912–1916)
 - Okres warlordów (1916–1928)
 - Dwie armie partyjne walczą o władzę (1921–1949)
 - Pierwszy wspólny front (1925–1927)
 - Rada Jiangxi i Długi Marsz (1928–1936)
 - Drugi wspólny front (1937–1945)
 - Bilans rządu w Nankinie (1928–1937)
 5. Rozdział 11. Wojna z Japonią i wojna domowa (1937–1949)
 - Wojna z Japonią (1937–1945)

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

- Wojna domowa (1945–1949)

6. Rozdział 12. Powolna agonia wielkiej cywilizacji (1861–1949)

- Ruch samowzmocnienia (1861–1895)
- Pogłębienie reform (1895–1911)
- „Precz z Konfucjuszem i synami!” (1905–1923)
- Nowa kultura – ale jaka? (1923–?)

• Część III

Tabula rasa. Chiny za Mao Zedonga (1949–1976)

1. Rozdział 13. Nadrobiona rewolucja burżuazyjna (1949–1952)

- Budowa komunistycznego systemu sprawowania władzy
- Struktura organizacyjna KPCh
- Przeworsowanie ideologii komunistycznej
- Reforma rolna
- Wojna koreańska i rządy terroru
- Trzy kampanie w celu przemiany świadomości
- Koniec „nowej demokracji”

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

2. Rozdział 14. Rewolucja socjalistyczna (1953–1957)

- „Czym Związek Radziecki jest dzisiaj, tym Chiny będą jutro”
- Mao odwraca się od modelu radzieckiego
- Kolektywizacja rolnictwa (1955–1956): wybuch konfliktu w kierownictwie partyjnym
- VIII kongres partii w 1956 roku
- „Niech zakwitnie sto kwiatów!” (1957)
- Przekształcenie w kampanię antyprawicową

3. Rozdział 15. Wielki Skok (1958–1960) początek maoistowskiej rewolucji

- „Przenosić góry”
- Droga do katastrofy

4. Rozdział 16. Krótki okres wytchnienia (1961–1965)

- Odnowa
- Mao przygotowuje rewolucję kulturalną
- Ideologia rewolucji kulturalnej
- Atak Czerwonej Gwardii (od maja do października 1966)
- Komuna szanghajska (od października 1966 do lutego 1967)
- Koniec rewolucji (od marca 1967 do kwietnia 1969)
- Rezultat: rewolucja kulturalna kładąca kres kulturze

5. Rozdział 18. Epilog (1970–1976)

6. Rozdział 19. Spuścizna Mao

- Losy pewnego rewolucjonisty
- Drugi założyciel państwa po Qin Shi Huangdi
- Totalna dyktatura w chińskim wydaniu

Hipoteza nieefektywnego uprzemysłowienia

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

- Literatura

• Część IV

Narodziny nowoczesnych Chin. Chiny za Deng Xiaopinga (1978–1997)

1. Rozdział 20. Nadzwyczajny przywódca

- Bezkrólewie (od września 1976 do grudnia 1978)
- Deng przejmuje władzę
- Oddolna reforma Denga

2. Rozdział 21. Chłopi odzyskują wolność (1979–1983)

- Powrót do prywatnej gospodarki rolnej
- Towary rolne zalewają miasta
- Rewolucja przemysłowa na wsi
- Kapitalizm kadrowy
- Drugi wielki przemysł

3. Rozdział 22. Reforma w miastach (1984–1988)

- Reforma sposobu kierowania przedsiębiorstwami państwowymi
- Od planu do rynku
- Legalizacja przedsiębiorstw prywatnych
- Socjalizm na chińską modłę

4. Rozdział 23. Otwarcie na zagranicę

- Handel zagraniczny
- Kredyty zagraniczne
- Studia zagraniczne
- Turystyka
- Inwestycje zagraniczne
- Pierwsi inwestorzy lat osiemdziesiątych: Hongkong, Tajwan i chińska emigracja
- Nigdy Chiny nie były tak otwarte, jak dziś

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

5. Rozdział 24. Odrodzenie Szanghaju

- Od „Paryża Wschodu” do szarego miasta przemysłowego za Mao
- Powrót kapitału zagranicznego
- Szanghaj – metropolia XXI wieku

6. Rozdział 25. Ruch demokratyzacji (1978–1981)

- Wei Jingshen: „piąta modernizacja”
- Kontra Denga: „cztery zasady kardynalne”
- Geneza kryzysu (1986 do 4 czerwca 1989)
- Pierwsza błyskawica na hoht=kawica ryzoncie politycznym

7. Rozdział 26. Naród powstaje

- Tiananmen: 15 kwietnia do 4 czerwca 1989
- Rozpoczęcie walki o plac Tiananmen
- Odbicie placu

8. Rozdział 27. Epoka lodowa (od 5 czerwca do końca roku 1991)

- Nowe widmo: „pokojowa ewolucja”
- Odwrócić reformę?

9. Rozdział 28. Od „podróży na południe” Denga do jego śmierci (styczeń 1992 do lutego 1997)

- Testament Denga
- Frakcja „Wiatru”3 dosiada się
- Nowy superboom
- Nowy cel – „socjalistyczna gospodarka rynkowa”
- Cicha śmierć Denga (19 lutego 1997)

10. Rozdział 29. Spuścizna Denga: azjatycka dyktatura rozwoju

- Od dyktatury totalitarnej do autorytarnej
- Od zamkniętego społeczeństwa do „pokojowej ewolucji”

11. Rozdział 30. Gospodarcza spuścizna Denga – Chiny na drodze do ekonomicznej potęgi

- Od marudera do wielkiego smoka
- Spektakularny spadek biedy
- Powstaje największa na świecie pula inżynierów i badaczy
- Awans na dziewiąte miejsce w światowym eksporcie
- Druga na świecie gospodarka pod względem siły nabywczej
- Magnes dla zagranicznych inwestycji

• Część V

Droga ku przyszłości – balansowanie na granicy. Era Jiang Zemina (1997–2002)

1. Rozdział 31. Trzecia generacja rządzących przejmuje stery

- Rządzący kolektyw technokratów
- Jiang Zemin – jądro rządzącego kolektywu
- Zawrotne wyzwania

2. Rozdział 32. Koniec dengowskiego modelu wzrostu gospodarczego

- Trzy modele uprzemysłowienia dla spóźnialskich
- Wzrost za wszelką cenę
- Grasująca korupcja

3. Rozdział 33. Deflacja i kryzys azjatycki (1997–1999)

- Załamanie boomu wywołanego podróżą Denga na południe

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

- Kryzys azjatycki 1994/98
- Nieszczęścia chodzą parami
- „Od teraz to Chiny, a nie Japonia przewodzą wschodniej Azji”
- Rozdział 34. Wybuch kryzysu w przemyśle państwowym (1995–1999)
 - Rozpad gospodarki państwowej za Denga
 - Dinozaury w nowym środowisku
 - Nieprzystosowane do rynku
 - Nieudana próba reformy Denga
 - „Maszyny do niszczenia kapitału”
 - Damned if you do, and damned if you don't
- Rozdział 35. Przejście do drugiej fazy reformy (wrzesień 1997)
 - Lata wahań (1995 do września 1997)
 - Wrzesień 1997 – upadek ostatniego marksistowskiego tabu
 - „Jest lepiej, jeżeli wiele się przemilczy”
- Rozdział 36. Gospodarka rynkowa do roku 2010
 - Postsocjalistyczna organizacja rządu
 - Recentralizacja
 - Reforma przedsiębiorstw państwowych
 - Reforma banków
 - Program nakręcania koniunktury
 - Społeczeństwo właścicieli mieszkań
- Rozdział 37. Porażki i sukcesy (od marca 1998 do września 2002)
 - Nowy boom gospodarczy
 - Postępy reformy
 - „China's time is now!”

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

- Rozdział 38. Postkomunistyczna partia postępu
 - Przemysł prywatny jako nowy motor wzrostu
 - Prywatni przedsiębiorcy jako zbawcy partii
 - Przedsiębiorcy prywatni jako członkowie partii
- Rozdział 39. *dazhonghua*: Chiny, Hongkong, Tajwan, chińska diaspora
 - 1 lipca 1997 – powrót Hongkongu
 - Kiedy powróci Tajwan?
 - Tajwan – „ekonomia w chińskim wydaniu”
 - Wielka gospodarka chińska staje się rzeczywistością
 - Diaspora chińska
 - Ogólnoswiatowa kultura chińska

an>eight="

- Rozdział 40. Czy Chiny dadzą radę?
 - Rosnące zagrożenie stabilności politycznej

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

- Rozdział 41. Chiny 2015 – największa gospodarka świata?
 - „Fabryka świata”
 - Samodzielne mocarstwo technologiczne pierwszej rangi
- Rozdział 42. „Chiński szok” na światowych rynkach produktów przemysłowych?
 - Niemiecki przemysł w Chinach
- Rozdział 43. Chiny XXI wieku – partner czy hegemon?
 - Literatura

- Zdjęcia
- Seria DZIEJE ORIENTU
- [O wydawnictwie](#)

Wszystkie rozdziały dostępne w pełnej wersji książki.

Mojej Żonie
z miłością i wdzięcznością

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

CZĘŚĆ I

Cywilizacja doskonała
Historia Chin do końca XVIII wieku

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Rozdział 1 Wyruszali z Liujia

Przenieśmy się nad ujście rzeki Jangcy. Jest późne lato roku 1405, trzeciego roku panowania cesarza Zhu Di z dynastii Ming. W portowym mieście Liujia rozgrywa się przed naszymi oczami doprawdy niezwykle spektakl. Na wody Morza Południowo-Chińskiego wypływa flota, jakiej świat jeszcze nie widział. Jej celem jest dotarcie do Zachodniego Oceanu, jak Chińczycy zwą Ocean Indyjski. Dokąd tylko wzrok sięga na wodach Jangcy powiewają czerwone żagle dżonek, a powietrze wibruje od ogłuszającego hałasu bębnow i gongów.

Flotę dowodzi eunuch „Trzech Klejnotów”¹ Zheng He. Flota składa się z 317 statków – 183 lata później Hiszpańska Armada będzie liczyła jedynie 132 statki. Pośrodku żeglują 62 dziewięciomasztowe „statki-skarbce”. Są to największe statki drewniane jakie kiedykolwiek zbudowano na świecie. Mają po 135 metrów długości i 55 metrów szerokości. Trzy „łupiny orzecha”, którymi Kolumb wybrał się w roku 1492 do Chin-Indii, by w końcu wylądować w Ameryce miały łącznie 66 metrów długości, czyli dwa razy mniejsze niż te chińskie kolosy. Dla zagranicznych władców, którym mają być składane wizyty, wielopiętrowe statki-skarbce wiozą prezenty: jedwab, brokaty, porcelanę, wyroby z laki i drogocenne przedmioty. W drodze powrotnej statki załadują na pokład egzotyczne towary przeznaczone dla cesarskiego dworu. Poza tym zabiorą do stolicy w Nankinie ambasadorów odwiedzanych krajów, czy wręcz nawet samych władców, ażeby mogli paść przed cesarzem na kolana, oddając mu wymagany etykietą pokłon *kotau* i wręczyć poddańcze prezenty. Aby godnie przyjąć honorowych gości 492hstatki-skarbce wyposażone są w luksusowe kabiny i salony przyjęć.

Wokół statków-skarbców krąży 250 statków towarzyszących: osmiomasztowe „statki końskie”, transportujące konie do Azji Południowo-Wschodniej i zabierające na pokład w drodze powrotnej egzotyczne zwierzęta; pięciomasztowe okręty wojenne i szybkie łodzie bojowe przeznaczone do pościgu za piratami. Wyprawa liczy łącznie 28 000 członków załogi i żołnierzy.

Zadaniem floty jest ogłoszenie całemu światu, że na tron wstąpił cesarz Zhu Di, który nadał sobie dynastyczny tytuł Yongle – „Wieczna Radość” oraz rozślawienie bogactwa i potęgi owego wszechwładcy. Flota żeglujecie najpierw czterysta mil wzdłuż wybrzeży Chin i staje na kotwicy u ujścia rzeki Min na południe od Fuzhou. Przez wiele miesięcy czeka tam na nadejście północno-wschodniego monsunu, by w końcu grudnia udać się w kierunku pierwszego celu: Chaban w Czampie (Wietnam południowy). Stamtąd flota przemierza Morze Południowochińskie, płynie na Jawę, następnie do Malakki – stolicy Półwyspu Malajskiego i potem do Semudery na północnej Sumatrze. Po przepłynięciu wschodniej części Oceanu Indyjskiego flota zawija na Cejlon, żeglujecie dalej do Quilonu na indyjskim Wybrzeżu Malabarskim i w końcu zatrzymuje się na okres od grudnia 1406 do kwietnia 1407 w wielkim centrum handlowym Kalikat. Korzystając z południowo-zachodniego monsunu wiosennego flota powraca do Liujia i Nankinu. Na pokładzie znajdują się ambasadorzy odwiedzonych państw, którzy w stolicy mają złożyć hołd cesarzowi i prosić go o przyjęcie do systemu trybutarno-handlowego Państwa Środka. W drodze przez Cieśninę Malakka Zheng He unicestwił potężną flotę piracką, która grasowała w cieśninie, pozbawił życia ponad pięć tysięcy piratów i doprowadził do Nankinu ich przywódcę, którego cesarz skazał na śmierć.

Za czasów rządu cesarza Yongle zorganizowano jeszcze pięć kolejnych ekspedycji morskich w latach 1407, 1409, 1413, 1417 i 1421. Wszystkimi dowodził Zheng He.

Druga ekspedycja zatrzymała się w Syjamie (Tajlandii) i wracając przywiozła ambasadora, którego król Syjamu z własnej woli wysłał na mingowski dwór. W Kalikat Zheng He osadził nowego króla, Zamurina i przekazał mu cesarską pieczęć.

Trzecia wyprawa rozpoczęła się jesienią 1409 roku. Jednym z jej najważniejszych zadań było dostarczenie królowi Malakki owej pieczęci cesarskiej, jako że uprzednia została mu zrabowana przez Syjamczyków. Zheng He sporządził tablicę pamiątkową, zgodnie z którą cesarz Yongle przychylił się do prośby Malakki o to, aby „została potraktowana jako poddana cesarstwa, a przez to wzniosła się na wyżyny i odróżniła od barbarzyńców”. Status wasala postrzegany był zatem nie jako poddaństwo, ale jako rodzaj awansu. Tym sposobem młode państwo dostało się jednocześnie pod skrzydła cesarza, który chronił je przed potężnymi rywalami – Syjaniem i Jawą. Obok Quilon i Kalikatu flota odwiedziła tym razem również Koczin, handlowe miasto rywalizujące z Kalikatem. W drodze powrotnej na Cejlonie doszło do walk. Zheng He zwyciężył armię syngaleską, pojął ich króla i przywiózł go do Nankinu. W lipcu 1411 roku flota powróciła do macierzystego portu. Cesarz ułaskawił cejlońskiego króla, jednak od tego momentu postrzegał Cejlon jako państwo wasalskie i oczekiwał płacenia regularnego trybutu. Inni zagraniczni władcy i ambasadorowie zaprezentowali cesarzowi swoje trybuty, a on odwzajemnił im się hojnymi podarunkami. Współtowarzyszącym kupcom zezwolono na wystawienie swoich towarów na sprzedaż. Zależność trybutarna od Chin umożliwiała korzystanie z nadzwyczaj atrakcyjnego prawa do prowadzenia handlu z Chinami. Już samo składanie trybutu przez państwa lenne i przyjmowanie podarunków od cesarza sposodaór. W anowiło samo w sobie pewien rodzaj handlu.

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

Trzy kolejne wyprawy prowadziły jeszcze dalej.

Czwarta flota (jesień 1413 – sierpień 1415) popłynęła przez Kalikat do Cieśniny Ormuz w Zatoce Perskiej – sławnego miejsca handlu szafirami, rubinami, perłami i koralami. W drodze powrotnej oddziały Zheng He zaprowadziły na powrót porządek w Semudera na północnej Sumatrze i zabrały przywódcę rebelii na egzekucję do Nankinu.

Zadaniem piątej ekspedycji (1417–1419) było odwiezienie do ojczyzny zagranicznych ambasadorów, którzy przybyli do Chin z czwartą flotą i przebywali w Nankinie już od dwóch lat. Z Cieśniny Ormuz flota kontynuowała podróż i odwiedziła po raz pierwszy Aden u wejścia do Morza Czerwonego, pożeglowała dalej wzdłuż wschodnioafrykańskiego wybrzeża w dół aż do Malindi (w pobliżu dzisiejszej Mombasy). Ze wschodniej Afryki przywieziono spektakularne trybuty: lwy, leopardy, dromadery, strusie, zebry, nosorożce oraz – jako największy skarb – żyrafy.

Również i flota, która wyruszyła na morze w roku 1421 popłynęła aż do wschodniej Afryki, aby odtransportować do rodzinnych krajów ambasadorów przybyłych do Nankinu z poprzednimi ekspedycjami.

Podczas czwartej ekspedycji trwającej od roku 1413 do 1415 na drodze z północnej Sumatry na Cejlon od floty głównej oddzieliło się kilka statków, które popłynęły w kierunku północnym, do Bengalii (Bangladesz). W drodze powrotnej zabrały one do Nankinu tamtejszego władcę, który zaoferował cesarzowi niezwyklej podarunek: żyrafę, którą sam uprzednio otrzymał ze wschodniej Afryki. Następne ekspedycje, które dotarły do tego regionu Afryki zabrały ze sobą kolejne egzemplarze tych zwierząt. Chińczycy utożsamiali żyrafę z *quillin* mitycznym jednorożcem, który ukazuje się jedynie w czasach, w których cesarz panuje w glorii chwały, a państwo cieszy się „Wielkim Pokojem”.

I rzeczywiście – w owym czasie Chiny znajdowały się u szczytu swej potęgi. Cesarski blask promieniował na całą Azję: od Japonii i Korei na północnym wschodzie poprzez Azję Południowo-Wschodnią aż do południowych Indii, Zatoki Perskiej, wybrzeży Afryki Wschodniej, i leżących tam miast handlowych, które uznały przynajmniej nominalnie zwierzchnictwo wszechwładnego cesarza. Powstało zorganizowane przez Chiny imperium handlowe obejmujące azjatyckie morza: Morze Japońskie i Morze Wschodniochińskie na północy oraz Morze Południowochińskie i cały Ocean Indyjski.

Uznanie zwierzchnictwa wszechwładnego cesarza było ceną płaconą za dostęp do lukratywnego handlu z Chinami i współdziałał w ich górującej nad innymi kulturze. Wielu władców chętnie płaciło tę cenę, jako że – niezależnie od korzyści handlowych – zapewniało im to polepszenie własnego statusu, a także pewną ochronę przed wewnętrznymi buntownikami, co wzmacniało harmonię i pokój w regionie. Oczywiście tam, gdzie ani blask konfucjańskiej cnoty cesarza ani zachęty handlowe nie wystarczały, aby przekonać lokalnych władców do uznania zwierzchniej władzy, do akcji wkraczały oddziały wojskowe Zheng He. Ale nawet w takich przypadkach Chińczycy zadowalali się zamianą władców nieprzyjaznych na przyjaznych, a sami nie występowali w roli kolonistów.

Tym sposobem imperium handlowe cesarza Yongle było bez porównania nowocześniejszym „systemem międzynarodowym” niż imperia kolonialne, które sto lat później ustanowili w świecie Europejczycy. Chińczycy nie zniewalali, a tym bardziej nie eksterminowali zamorskich ludów tak, jak zrobili to hiszpańscy konkwistadorzy z Aztekami w Meksyku czy Inkami w Ameryce Południowej, albo brytyjscy osadnicy z Indianami w Ameryce Północnej. Nie zakładali żadnych kolonii zamorskich, które trzeba by było zajmować i zarządzać tylko zadowalali się faktem, że członkowie chińskiego imperium handlowego uznawali formalnie zwierzchnictwo wszechwładnego cesarza i prowadzili handel z Chinami

według chińskich reguł. Ten system handlu, który suweren ustanawiał reguły, był bez porównania bardziej racjonalny i tańszy niż europejski system panowania kolonialnego – nie wspominając już o kwestiach natury moralnej. Europejczycy zrozumieli to dopiero cztery i pół wieku później – po tragedii II wojny światowej.

W pierwszej połowie XV stulecia Chiny panowały na morzach. Kiedy ich floty okrążą Przylądek Dobrej Nadziei i pojawią się w europejskich portach? Hegemonia nad światem zdawała się być na wyciągnięcie dłoni. Lecz wtedy stało się coś, co z perspektywy europejskiego myślenia jest całkowicie niewytłumaczalne: Chiny zaprzestały żeglugi oceanicznej i wycofały się na własne terytorium.

W maju roku 1421 w nowo zbudowany pałac w Pekinie, dokąd cesarz przeniósł swoją stolicę, uderzył piorun. Trzy wielkie, wspaniałe hale spłonęły doszczętnie. Pelen zwątpienia cesarz zwracał się w swoim edykcje do urzędników z pytaniem o to, co złego uczynił, że Niebo tak bardzo na niego się gniewa. W sierpniu 1424 cesarz zmarł. Kolejny władca wstrzymał budowę wszystkich statków oceanicznych. Kiedy i on zmarł po krótkim czasie rządów, jego następca, cesarz Xuande zarządził w roku 1430 zorganizowanie jeszcze jednej wielkiej ekspedycji morskiej. Miała ona ożywić system trybutarny i wzajemne stosunki handlowe. Śmierć cesarza Xuande oznaczała jednak ostateczny i radykalny koniec wypraw dalekomorskich. Zaprzestano budowy odpowiednich statków, a ich plany zniszczono. Wraz ze śmiercią ostatniego konstruktora z czasów ekspedycji znikła wiedza o budowie statków-skarbców. Kiedy w roku 1477 pewien eunuch zażądał wydania dzienników pokładowych Zheng He z archiwum, jakiś konfucjański urzędnik dokonał ich zniszczenia – przyszłe pokolenia nie miały już nigdy być wodzone na pokuszenie. Prywatna żegluga morska została zabroniona, a w roku 1525 urzędowi portowym zalecono zniszczenie wszystkich statków zdolnych do żeglugi morskiej oraz uwięzienie ich właścicieli.

O co tu chodziło? To jasne, że pod rządami cesarza Yongle państwo cierpiało z powodu kryzysu finansowego spowodowanego jednoczesnym prowadzeniem trzech kosztownych przedsięwzięć: ekspedycji morskich, budowy pałacu cesarskiego w Pekinie i wojny w Annamie (Wietnam Północny). Na północy pojawiło się zagrożenie ze strony okrzepłych ponownie w siły Mongołów, a przeniesienie stolicy do Pekinu wskazywało, że priorytetem polityki zagranicznej będzie przede wszystkim obrona granicy północnej. Wprowadzie fakty te wyjaśniają dlaczego państwo zrezygnowało z dalszego finansowania ekspedycji morskich, ale nie tłumaczą zniszczenia istniejących statków oraz zakazu uprawiania nawet prywatnej żeglugi dalekomorskiej.

Prawdziwa przyczyna kategorycznego „nie” dla wszelkich poczynań związanych z żeglugą dalekomorską była inna: Chiny powróciły na drogę konfucjańskiej tradycji, z której cesarz Yongle „zboczył” poprzez prowadzenie swojej morskiej polityki. Chiny były krajem rolniczym. Według zasad konfucjanizmu – podobnych w tym aspekcie do założeń późnego fizjokratyzmu – jedynym źródłem bogactwa była uprawa ziemi. Kupcy nic nie produkowali, byli pasożytami stojącymi na najniższym szczeblu drabiny społecznej. A co dopiero handel zagraniczny! Co tak naprawdę przyniosły te kosztowne wyprawy morskie? Egzotyczne zwierzęta dla cesarza, szlachetne kamienie i perły, lecznicze rośliny. Być może, z wyjątkiem tych ostatnich, wszystko to było bezużyteczne. Chiny nie p kryzysu ftego nie potrzebowały. Drogie wyprawy były przedsięwzięciami czysto prestiżowymi. Nie przynosiły żadnego zysku, a jedynie powodowały koszty.

W rzeczy samej: długa linia brzegowa, jaką mają Chiny na wschodzie i na południu kraju sama w sobie nie wystarcza, aby doprowadzić do powstania żeglugi dalekomorskiej. Dalece bardziej potrzebny jest asumpt w postaci bogatego kraju leżącego po drugiej stronie morza, kraju kuszącego w baśniowych opisach dobrami, których samemu się nie posiada. Kolumb, Vasco da Gama podjęli swoje niebezpieczne podróże, by dotrzeć do mitycznych bogactw Azji: do Indii, Chin, Wysp Korzennych. Ale w świadomości Chin nie istniały żadne inne bogate cywilizacje. Państwo Środka postrzegało siebie jako jedyną na świecie cywilizację i trwało w przekonaniu, że wszystko czego tylko potrzebuje już posiada i to w nadmiarze.

I jeszcze jedna kwestia: handel zagraniczny psuł obyczaje i podkopywał władzę mandarynow. Do kraju przedostawały się obce idee i zakłócały społeczną harmonię. Handel wzbogacał kupców i poszukiwaczy przygód i jednocześnie wzmacniał władzę eunuchów – rywali znienawidzonych i pogardzanych przez konfucjańskich urzędników. Tak więc u cesarzy, którzy panowali po Xuande konfucjaniści przevorsowali radykalne odejście od żeglugi dalekomorskiej oraz powrót do tradycji i ortodoksji. Cesarze z dynastii Ming zamiast wielkich statków budowali Wielki Mur. Chiny zamknęły się na świat. Flota dalekomorska pozostała jedynie epizodem. Kontynentalna cywilizacja głębi lądu, cywilizacja „Żółtej Rzeki” zwyciężyła nad otwartą na świat kulturą „Błękitnego Wybrzeża”.

Zaniechanie żeglugi dalekomorskiej w połowie XV stulecia było punktem zwrotnym nie tylko w historii Chin, ale i w historii całego świata. Chińczycy zrezygnowali z żeglugi w momencie, w którym Europejczycy rozpoczynali podbój mórz i poszukiwania drogi morskiej do Azji. W końcu stulecia mieli już na swoim koncie wiele sukcesów: w roku 1492 Kolumb odkrył dla hiszpańskiej korony Amerykę; w roku 1498 Vasco da Gama opłynął przylądek Dobrej Nadziei i wylądował w Kalikat; w roku 1511 Portugalczycy podbili Malakkę znajdującą się nominalnie pod ochroną cesarzy z dynastii Ming; na koniec, w roku 1557 założyli na półwyspie Makau pierwszą placówkę handlową na chińskiej ziemi. W wieku XVII Holendrzy, Hiszpanie oraz Anglicy wypuszczali się na Ocean Indyjski i Pacyfik zakładając kolonie. Makau, Batawia (Dżakarta), Kalkuta i Manila stały się centrami, z których Portugalczycy, Holendrzy, Anglicy i Hiszpanie organizowali nie tylko handel pomiędzy Azją i Europą, ale w coraz większym stopniu również handel wewnątrzazjatycki. Gdyby w tym czasie istniała jeszcze chińska flota handlowa i gdyby była ona dalej rozwijana, to losy świata przyjęły by inny obrót. Jednak w tamtej sytuacji Chiny dały na azjatyckich morzach wolną rękę rosnącemu w siłę mocarstwu europejskim, aż w XIX wieku zostały same zaatakowane od strony wybrzeża. Wybrzeża, którego nie były już w stanie bronić.

¹ Przydomkiem „Trzech Klejnotów” określano eunucha pozbawionego całkowicie jąder i członka (przyp. tłum.)

Najpotężniejsza i najbardziej rozwinięta cywilizacja na Ziemi

Biorąc pod uwagę ostatnie dwa tysiąclecia historii Chin przez większość tego okresu były nie tylko krajem o największej populacji i najpotężniejszej gospodarce, ale bynajmniej, a"y również najbardziej zaawansowaną technologicznie i organizacyjnie cywilizacją.

Tabela 1. Chiny, Europa, Indie, świat. Szacowana liczba ludności w latach 50–1820 n.e. (w mln)

Rok	Chiny	Europa	Indie*	świat
50	40	34	70	250
960	55	40	-	300
1280	100	68	-	380
1500	103	72	110	425
1700	138	96	153	592
1820	381	167	209	1049

* Subkontynent indyjski (Indie, Pakistan, Bangladesz); wielkie indyjskie królestwa (Mauriów, Guptów, Mogolów) nigdy nie obejmowały całego subkontynentu indyjskiego.
Źródło: Angus Maddison, *Chinese Economic Performance in the Long Run*, Paris 1998, s. 20.

Tabela 2. Chiny, Europa, Indie, świat. Szacowany dochód na głowę w latach 50–1820 n.e. (w dolarach)

Rok	Chiny	Europa	Świat
50	450	450	-
960	450	400	-
1280	600	500	-
1700	600	870	359
1820	600	1129	706

Źródło: Angus Maddison, *Chinese Economic Performance in the Long Run*, Paris 1998, s. 25–40.

Powstanie i rozwój (221 p.n.e. do 906 n.e.)

Dynastia Qin i dynastia Han (221 p.n.e. do 220 n.e.)

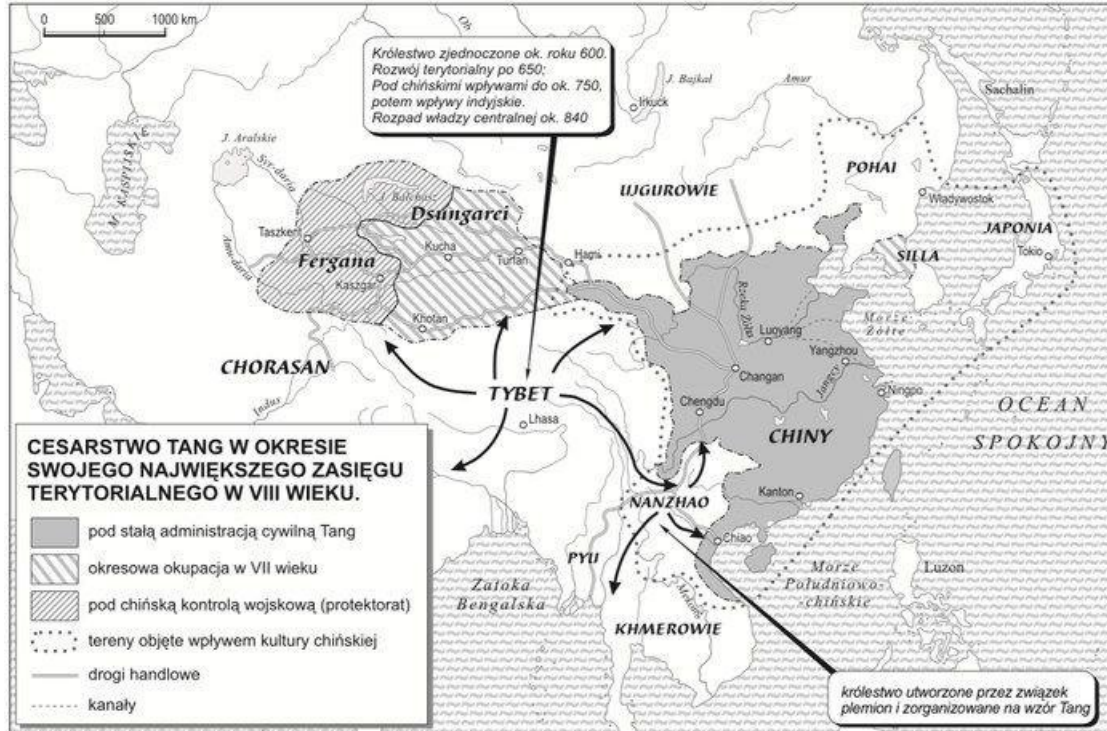
Wydawnictwo Dialog (e) Copyright edycja elektroniczna

Podczas 440 lat od 221 p.n.e. do 220 n.e. za czasów Pierwszego Cesarza Qin Shi Huangdi oraz pod panowaniem dynastii Han, Chiny były przeciwwagą dla cesarstwa rzymskiego na drugim krańcu Eurazji. Obydwa cesarstwa były sobie równe pod względem liczby ludności, 0" fon>Powstani powierzchni oraz długości sieci drogowej. Cesarstwo rzymskie, federacja miast-państw wokół basenu Morza Śródziemnego było dalece bardziej zurbanizowane. Przewyższało ono cesarstwo Han jeśli chodzi o przepych i monumentalność budowli publicznych: amfiteatrów (jak na przykład Koloseum w Rzymie), łaźni, bazylik. Tylko pałace cesarskie był na podobnym poziomie. W cesarstwie rzymskim nie istniało z kolei nic, co dałoby się porównać z podziemnymi nekropoliami chińskich cesarzy. Cesarstwo Han posiadało znacznie bardziej zaawansowaną technikę rolną oraz technologię żelaza i miało generalnie bardziej produktywną gospodarkę. Między oboma cesarstwami nie istniały bezpośrednie kontakty – były to dwa odrębne światy. Przez pośredników Rzym importował z Chin jedwab i płacił za niego złotem, co było przyczyną narzekań Pliniusza Starszego w pierwszym wieku n.e. na to, że całe złoto odpływa do Azji.

Obydwa cesarstwa załamały się pod nawałą hord barbarzyńców z północy. Obydwa w czasach upadku przyjęły obcą religię: Rzymianie – chrześcijaństwo, Chińczycy – buddyzm. Na tym jednak analogie się kończą. Europa zachodnia od VI wieku pograżyła się na dwieście lat w mroku, w którym zgasła grecko-rzymska kultura. W wyniku podbojów arabskich wschodnie cesarstwo rzymskie zostało w VII wieku zredukowane do Bałkanów i terenów dzisiejszej Turcji. W przeciwieństwie do tego cesarstwo chińskie za czasów dynastii Sui i Tang (589-906) okrzepło i nabrało świetności większej niż kiedykolwiek. Nie miało rywali i przez ponad tysiąc lat było najbardziej rozwiniętą cywilizacją na świecie. Stan ten utrzymał się aż do początku XVII wieku, kiedy to Europa wysunęła się na prowadzenie.

Dynastia Tang (618–906) – światowe centrum kultury

Okres Tang był czasem niezwyklej ekspansji. Cesarze rozciągnęli swoje panowanie na północnym wschodzie aż po Mandzurię i Koreę, a na południu podbili Annam (Wietnam Północny). Największa ekspansja dotyczyła jednak północnego zachodu. Prac przez pustynie i stepy, przekraczając przełęcz na wysokości pięciu tysięcy metrów konne oddziały Tang posuwały się przez korytarz Gansu i dalej hen aż po Oksus (Syr-daria¹) ustanawiając w Azji Centralnej wojskowe protektoraty.

Ponowne otwarcie Jedwabnego Szlaku na Zachód zaowocowało kontaktami Chin z Azją Zachodnią, śródziemnomorskim światem arabsko-europejskim, a na południu – z Indiami. Stolica Tang – Changan (na miejscu dzisiejszego Xian) rozrosła się do rozmiarów światowej metropolii. W milionowym mieście mieszkały liczne skupiska Turków, Ujgurów, Persów, Arabów, Kaszmiczyków, Hindusów, Syngalezów, Tybetańczyków, Koreańczyków. Bagdad i Bizancjum wysłały tam swoich ambasadorów. W obrębie murów Changanu mieszkało ponad 100 000 zagranicznych kupców i misjonarzy. Duże społeczności obcokrajowców znajdowały się również w innych wielkomiejskich ośrodkach cesarstwa. Buddyści, muzułmanie, manichejczycy, zwolennicy Zaratusztry, żydzi i nestorianie każdy zachwalał swoją religię. Cesarstwo Tang stało się kosmopolitycznym centrum kultury. Buddyści wyposażyli świątynie i grotty skalne w imponujące posągi z kamienia i brązu oraz udekorowali je wspaniałymi malunkami ściennymi. Również czysto chińska kultura przeżywała swój pierwszy złoty okres. Znalazło to odbicie w architekturze, malarstwie, muzyce, a przede wszystkim w liryce. Zbiór poezji z czasów dynastii Tang, który zgromadzono na początku XVIII wieku zawierał 49 000 utworów co najmniej 2300 poetów. Kultura Tang promieniowała daleko poza granice cesarstwa. To właśnie w tym okresie kultura chińska przeszła przez Japonia i Wiper

Cesarstwo Tang było otwarte na świat w stopniu, w jakim izolowane geograficznie Chiny nigdy wcześniej tego nie zaznały i zaznać nie miały aż do końca okresu cesarskiego (1912). Jednak około roku 800 doszło do wystąpień wymierzonych przeciwko obcokrajowcom. Ich kulminacją było zniszczenie 4600 klasztorów buddyjskich w latach 842 do 845 oraz zakaz działalności wszelkich innych obcych religii. Buddyzm pozbawiony został politycznego i gospodarczego znaczenia i chociaż wkrótce odrodził się, to jednak już w całkowicie zsinizowanej formie. W roku 906 cesarstwo Tang rozpadło się. Blask dynastii Tang i blask buddyzmu zgasły jednocześnie.

Wydawnictwo Akademickie
DIALOG

specjalizuje się w publikacji książek dotyczących języków,
zwyczajów, wierzeń, kultur, religii, dziejów
i współczesności świata Orientu.

Naszymi autorami są znani orientaliści polscy
i zagraniczni, wybitni znawcy tematyki Wschodu.

Wydajemy także przekłady bogatej
i niezwykłej literatury pięknej krajów Orientu.

Redakcja: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/219

tel.: (0 22) 620 32 11, (0 22) 654 01 49

e-mail: redakcja@wydawnictwodialog.pl

Biuro handlowe: 00-112 Warszawa, ul. Bagno 3/218

tel./faks: (0 22) 620 87 03

e-mail: biurohandlowe@wydawnictwodialog.pl

<http://www.wydawnictwodialog.pl>

Serie Wydawnictwa Akademickiego DIALOG:

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna

- Języki orientalne
- Języki Azji i Afryki
- Literatury orientalne
- Skarby Orientu
- Teatr Orientu
- Życie po japońsku
- Sztuka Orientu
- Dzieje Orientu
- Podróże – Kraje – Ludzie
- Mądrość Orientu
- Współczesna Afryka i Azja
- Vicus. Studia Agraria
- Orientalia Polona
- Literatura okresu transformacji
- Literatura frankofońska
- Być kobietą
- Temat dnia
- Życie codzienne w...

Prowadzimy sprzedaż wysyłkową

Wydawnictwo Dialog (c) Copyright edycja elektroniczna